

Ненад Грујичић
ШАЈКАШКИ СОНЕТИ

Библиотека
Савремена поезија

Уредник
Зоран Колунџија

Ненад Груџиџић

ШАЈКАШКИ СОНЕТИ

Корице књиге су илустроване сликом Ми-
лана Кечића: *Шајкашки мојив са долмом*,
1956. Уље на платну, 66 x 95 cm

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад
2008

УВОДНА

ПРОМЕНА

*Најдубља сећања, слике по рођењу,
Први дамар светиа, најерена чула,
Оно што се зове позитивна нула,
Почетак и замах, чудо у буђењу.*

*Под сиволицом дечак зајетљан у ноге,
Тражи да изађе из проблема првог,
Скојрљан у себе муца гласе многе,
Наглавце окренути, на ивици мрло.*

*У Шајкашу давно исмилила сила:
Једногоди дечак хтео да прохода,
Промена је дигла свесити из нишавила,*

*А призор узела жуђена слобода.
Нека песма дадне разлог томе лику,
Јер дечак је јандан мом лирском двојнику.*

ДОЛАЗАК

МОБА

Од угарске цигле из темеља старог,
Родитељи праве кућу у Шајкашу,
Не може се друкче, за цреп треба залог,
У даљини неко пева на салашу.

Крајишка братија припомаже ћаћи
Да подигне кућу за некол`ко дана,
За греде и врата дрво ће се наћи,
Сви хукћу у зноју, таласа се храна.

Ту се мота дечак, а године ситне,
У шаци му клешта, кликери и нитне,
Мајсторише нешто, и он би да ради,

Ал`запе за циглу, па челом – на летву
У којој би ексер ког мати извади
Из главе што носи завичајну клетву.

У РАВНИЦИ

Дудови шајкашки, једно стабло криво,
Пролетерским шором пелене и цуцле,
Топови од блата, све се чује живо,
Умазана уста, у шакама сунце.

Свуд околу куће насељене, швапске,
Веселје из Босне стигло преко Дрине,
На новом се крову прикивају даске,
Од животне јаре душа ће да плине.

Перица чаврља, Пиштика се смеје,
И Војица сипа мало свог клибера,
Дружину клапаца пријатељство греје.

Преподневне часе разби пуц кликера:
Неко узе стакло окрњене кугле
И стави у уста да испроба зубе.

У РИТУ

У Панчеву рођен педесет четврте,
Родитељи стигли годину раније,
Могли само снове шијом да упрте
Кад кренуше *ћиром* из бојне Крајине.

У Задрузи посла за почетак има,
Мати музе краве, а отац – коњушар,
Дишу тежак ваздух, другачија клима,
У плућима туга за Босном пенуша.

Панчевачки рит се пружио у бескрај,
Непознате тице шарају небеса,
Цвеће има боје, ал` то није бехар,

Долазак у раван сан им испретура,
Од промене нарав геном се затресла,
Ал` живот повуче – крену нова тура!

СТАНИШТЕ

Панчево, Сибница и Падинска Скела,
Земун у селидби па Пазова Стара,
Свуда хита отац, таква му је фела,
За стални боравак треба јоште пара.

Напокон у Шајкаш стигли изнебуха,
Ту ће да се зида кућа на две воде,
Отац има за то и снаге и слуха,
И парице неке ту се згодом плоде.

Робна кућа *Проџрес* у Новоме Саду
Станиште је посла мом немирном ћаћи,
Трговачки радник, помоћник, сви знаду:

Прво̄ у месецу – надати се плаћи.
Миц по миц се тако селидба доврши,
Сазида се кућа веселе површи.

ЗАМЕНА

Далеки крајеви, преко рита – сунце,
Планине су негде остале да чате,
И тамо и овде узгајају јунце,
Али кад би њиве могле да наврате,

Оне испод брежја где буква ромори,
Овамо у засад багрема и дуда,
О, када би таква случила се чуда,
Да се ово време оним тамо твори.

По насипу шета млада мати моја,
У наручју златном дете шапат трепће,
Јато птица кружи из родног присоја.

Од љубави младе ништа нема веће:
Дете кану речцу, нешто као *мама*.
Мајку узе срећа: није више сама!

ЗАПЕКА

Са седамн`ест лета породи се мати,
У болници рекли: дете роди дете,
Тако млада млека није могла дати
Па дечака поче сушица да мете.

Запек`о се био, да ка́ки – не може,
Плав и леден пред смрт дисати је стао,
Милује га мајка најежене коже:
Јој, не умри сине, преживи ми, јао!

Комшиница кућни зашилјила сапун,
У мршаву гузу комадичак – право,
Притиском на трбух излети к`о харпун:

И пелене пуне преобилја златног!
За то благо отац све би, све би дао,
Оздравило дете, нестао дух зао.

ЂЕД

У Шајкашу кућа пронађена часком,
Ђед Драган из Босне пристигао нетом,
И ту се мој отац не показа лаком
Већ помаже ђеду чекићем и длетом.

А ђед нема руку (у рату изгуби),
Но, он левом прави буре, без проблема,
На капији све нас к`о свеце изљуби:
Ја ћу у близини – где и моја ћера!

С њим светлуца тија бака Теодора,
И два сина приде, и Стојан, и Здравко,
Калем се живот сред новог шора,

Девера се Бачком, тако и некако.
О, пејићка брда, томашичке шуме,
У Шајкашу опет живети се уме.

МИЛОШТЕ

НЕЗГОДА

На паксиц ме стави ујак да провоза
Кроз Шајкаш недељом кад су сви у планду
Да комшије виде дечака к`о панду
Кога вози ујо – *Чаробњак из Оза*.

На кривини, у том, у брзини, богме,
Дечак се уплаши и притегну ноге,
А лева му нагло упаде у жице
Па га точак баци земљи пустимице.

Ишчашеног зглоба Не́го гласно цвили,
На кривини можда требало да стану,
Јао, шта уради ујак Стојан силни,

Хтео да усрећи, а незгода бану.
Грбав надрилекар, хвала драгом Богу,
Ујкином нећаку наместио ногу.

БЕЛИ СИТНИШ

Лубенице, диње – кришке као осмех
Звезданог шећера што у јари лета
Жеђ награди сладом и сунашцу смета
Да жегом придави и запрети опет.

У те дане сестра роди се и дође
К`о бели анђео из болнице с мајком,
Ја се ту затекох са ујаком Здравком
Свечане слаткише у срећи да глођем.

Неки бели ситниш металнога новца
На узглавље сестри стави млади ујак,
То зачуди мајку и веселог оца:

Откуд паре клинцу, где ли их сачува?
Кривоноги ујо, за фудбал даровит,
Пути као газда, важан и силовит.

СЕКА

Пепелјару у круг бацам испред сестре
По дворишту травном – да прохода она,
Затим исто чиним поред уске цесте:
Кад сека донесе, добије бомбона.

И тако из дана у дан било редом,
Усправи се дете, не бауља више,
Линију сам праву нацртао кредом
Да по њојзи шета, телом песму пише.

Девојчица скоком обиграва Шајкаш,
Осмеси гргоље зрикавих очију,
Шта све она сања, то ни да домашташ,

За руке се – не да, и бежи од свију.
О, шајкашки дани у дудовом цвету,
Са сестром сам хват`о лептире у лету.

МИЛОШТА

Стигао из Босне Драгољуб ми стрико,
Смешка се к`о цура, и за руку води,
Шта ће да ми купи, то још не зна нико,
Сладолед се у том иза ћошка згоди.

Две кугле већ сладе дечакова уста,
Шетња прија, богме, мештани гледају,
У слатком лицању Грујичић не сушта:
Са стрицем корача у шајкашком рају.

Шест година има, сестра чет`ри мање,
Он откину вршак од свога корнета,
Захвати сладолед и то мало – даде,

Она зграби дарак, брзо ли га нешта,
Намах тражи јоште, већ стигли до поште,
Стриц се маши за џеп и купи милоште.

БОМБОН

С посла стиже отац, на бициклу пламти,
Из тронтавог џепа крупан бомбон вади,
У лету се тица окрену и врати,
Сад ће слаткиш кућу целу да завади.

Зашушта целофан, бомбон (плом!) у уста,
Загрцнут не стигох да извучем језик,
У душник западе шећеран и велик,
Без ваздуха глава пробледи и сушта.

За ноге ме диже у галами ћаћа,
Па стрмоглав дрмну, мушки горе-доле,
Бомбон се помери – на зубе се враћа;

Од ове ми не би животније школе.
На наковњу отац бомбон сав излупа!
Како? Чиме? Откуд? Питања су глупа.

ФОТОГРАФИСАЊЕ

У Шајкашу рајска у комшије башта,
Ту ће нови фотос да направи даса,
На сваком кораку машта се таласа,
За дечака нема од лепоте спаса.

Застаде са мајком крај мирисног грма,
А спрам њих – апарат у руци комшије,
Дечакова брада поче да се дрма,
У руци три цвета, ал` добро му није,

Неће да се слика – дечак моли маму,
Фотограф не шкљоца, види шта се спрема,
О, да ли ће моћи да свладају драму,

Јер ту правог снимка за родбину нема?
Но, апарат кврцну, к`о да нечим писну,
Дечак доњу усну у секунди стисну.

НЕСТАНАК

Преварило јутро укућане моје:
Двогодишњак несташ иза плота куће,
Одлутах у башту па даље у поље,
Ту ме преко лица гребну неко пруће,

Но, продужих равно у кукурузиште,
Дубоко у мирис зелених клипова,
Ево дечак већ им и *бркове* биште,
Неколико пута па опет изнова.

Цео дан у страху родитељи траже,
Да л` је у бунару тек рођено дете?
Сумрак над Шајкашем већ и тугу плете:

О, где ли несташе, преиспољни враже?
У овом се сказу ништа не велича,
Пронађоше Негу – са биљкама прича.

ЉУБАВНИЦИ

Дупла врата стоје на шајкашкој кући,
У њима се можеш понекад и скрити,
(Једном дошли гости, помало припити),
Ту ће Него кришом са Јелицом ући.

Обоје су деца, она кћерка Томе,
Зађоше у уски међ` вратима простор,
Нешто их незнано у загрљај зове,
Као да их чудом луди ветар спопо`о.

Притешњени тако осетише струне
Какве никад дотад не линуше телом,
Уснице се сладом указаше пуне,

И дечак се споји са меденом Јелом.
У том неко врата отвори и – стаде,
Неђо преко Јеле на патос испале.

ПРИЛИКА

Испод крошње липе она је пренела
Столицу на сунце и прелепо лице
Окрнула к небу. Затим преко чела
Пелудним прстима (гледах нетремице!)

Исписала тајну о присуству своје
На овоме свету. У том тамне очи
– шајкашки кестени – кренуше да ломе
Ритам мога срца што би да искочи

У њезино крило (аој, каква згода!).
Откад песма мноме надљубавно влада,
Знам, овај ће сонет као грана плода

Дуго да мирише у књигама, мада
Ништа неће моћи да замени слику
Што у надахнућу даде ми прилику.

ПРИКАЗЕ

ГРБАВАЦ

Иза кривог дуда искочи у снегу
Грбавац без зуба, шајкашка приказа,
Страх прошара телом у два у три млаза
Дечака што већ је завитлан у бегу.

Срце тутњи, лети, к`о добош и стрела,
Грбавац из снова у јаву је сиш`о,
Јао, то је прича за читанке, цела,
Ево Него трком и Шајкаш прошиш`о.

Не зауставља се, шибала к`о комета,
Из репа му пљуште сазвежђа и сунца,
Ни умора нема, ништа му не смета,

Хита ка небесу до спасног врхунца.
А грбавац, доле, капке трља очне,
Спрема се да нову петљанију почне.

ВРАЧАРА

Гатара шајкашка, видом посве слаба,
Гледала у пасуљ, и у длан и карте,
Кадикад за паре, а понекад цаба,
Никад ниси знао шта ли су јој варке.

Цигарета дими с десног краја уста,
Премеће је баба у леви угао,
Бабиних визија већ је тма и тушта,
На њеноме месту многи би цугао.

Али тик уз карте и *Библија* стоји
Без корица златних, без листова првих,
И док баба пасуљ десном руком броји,

Левом тражи псалам да наглас прочита.
Ми гледамо чудо, главом свашта врви,
Не схватамо ништа – али ко те пита.

МЕСЕЧАР

У Шајкашу прича – од ува до ува:
Да се неко зверле по баштама мува,
Свака жива душа да се тог причува.
Кошава страх пољем кроз кукуруз дува.

А ноћима дашак те приче извири
С месечином кад се приказе привуку,
Тад грбавац крене (дамари му туку)
С кревета кроз прозор да лактове шири,

Па двориштем даље, сврх капије стаје,
Наставља да лебди до комшијског зида,
Обасут звездама, за пад и не хаје,

Склопљених капака – но није без вида.
Ево га на цести, о, погледај чуда,
Већ седа у крошњу презрелога дуда.

ВИНОПИЈА

У пехару вина увек вреба сонет,
Семе које појца до неба узнесе,
Ал' језик у трансу, изненада, опет,
Неће рујну тему ако нема мезе.

А меза – сâм живот, у Шајкашу дани,
Зазива их дарак од богова – тален`т,
Вински клокот песму залива и пали:
Од шаке до уста чаша игра балет!

Ножица кристала носи сису вина
Што уз куцањ буди од ероса звоно,
Затим испод носа, као балерина,

Пушта мирис, гали длачице и – оно!
Тек тада, полако, после залогаја,
Маленим гутљајем – до капија раја!

ЦИРКУСАНТ

Ограђене куће, иза – не знаш шта је,
Панонска се сета надвила на оџак,
За промену климе отац и не хаје,
Весео је и здрав то крајишки момак.

На бициклу ћаћа раширених руку
Показује новим комшијама своје
Вештине и финте што га чудом вуку
Да му се од тога и дланови зноје.

Ноге на педали убрзано раде,
Налети на камен, искриви се точак,
Преко гувернала на калдрму паде,

Угрува се, оста полупаног носа.
Ал' опет на сицу руке шири даса,
Аплаузом за њим узвикује маса.

ПУРЊАЦИ

У ДВОРИШТУ

Поранила зима, преклано је прасе,
Из оцака кривога вијори се пурњак,
Са дудових грана и врапци се гласе,
Иза плота мрзне покидани грудњак.

Шајкашки призори, дрвено корито:
У дворишту с песмом отац шури прасе,
Низ улицу прође циганско копито,
Биће зимус хране – рођаци се вâсе.

Одонуд Розика носи ванглу мяса,
И комшије кољу за опстанак свињу,
Бели кућни голуб снег са крила стреса,

Брк комшије Ратка насмешен у ињу.
Врела вода греје наднесена лица,
Из корита зебе ошурена гица.

ЗАБИЈАЧКА

На среди дворишта – обешене бутке,
Кобасице, шваргле и бубрези бели,
Цупкајући петом, отац сецка – ћутке,
Али чим замези, песма га насели.

Од мехура свињског ујак лопту прави,
Мени да се срећа осмехне тог дана,
С коском у чељусти пас Џими се дави,
На руб зида слеће јато белих врана.

Из казана липти мирис паприкаша,
На столу се гизда цигерњача *цајка*,
У рукама масним премеће се флаша,

Без ракије нема ни доброга чварка.
Џими здипи комад шарене сланине,
Отац ману ножем и пас – без репине!

ШУРЕЊЕ

Тек преклано прасе у кориту лежи,
И на њега комшо врелу воду сипа,
Чекиња се црна тренутком најежи,
Скочи кезме живо, циркуски се ђипа.

Укосо двориштем у круг бега оно,
За њим хита отац, хвата реп и вуче,
Скичи прасе трком, кркља недоклано,
А мирно гроктало – колико још јуче.

Прискочи комшија, оборише крме,
Наново га кољу, и крв липти нова,
Дечаковим телом црна слика трне:

Зар се тако стиже до животних снова?
У кориту – прасе, смирише се буре,
Из врућих лонаца опет крме шуре.

РАПСОДИЈА

О дуду – још једном, оном црном, зна се,
У шајкашком кругу где се деца плету,
Ено поред њега Циган чува прасе,
Ја у крошњи једем дуд на своју штету;

Никако да станем, плод ме вуче да се
Накркам к`о кезме што на земљи рокће
И чека да баџим дудове да почне
Редом да их зобље то уклето прасе.

Криво стабло дуда за крме је мамац,
И оно се вере – не би ли у крошњу!
У барском тршчаку превр`о се чамац,

На обали цура цеди белу ношњу.
Распев`о се живот на сунчевој нити,
На овоме свету вредело је бити.

КОЋ*

На глави гусака белег разних боја,
Ка мочвари грабе да се искупају,
Свако знаде перад чија је и која,
Г`ак у бари прска, крила перушају.

Ветрењача ћути, са неба ни дашка,
Притисла омора, ваздух као смола,
Августовска ј`ара гуши дах Шајкаша,
На мочар пристижу два дебела вола.

Кроз трску се шуња псето повијеног
Репа и језика што већ лапће воду,
Гуске уз обалу истерују роду

Из трстике где је штене примећено.
Пред ноћ знаним редом свако својој кући,
На капију гусак и гуска ће ући.

* Део Шајкаша

КОЊСКО МЕСО

Изненада отац с ђедом ће у Босну
Да доведу коње за рад у циглани,
Породица да се од тога прихрани,
Шећером и сољу да залогај поспу.

Девет дана ишли с коњима из Босне,
Ноћили где мрак их затиц`о на путу.
У Шајкашу намах и цигле и фосне
Добиле су крила за нову маршруту.

Две малене раге, ни траг од хангира,
Немоћне да тегле товаре црепова,
Липсаше уз лавеж шајкашких керова.

Ово што се случи не било у плану:
Коњско месо оде да се аранжира,
Продали га срећом неком Талијану.

СВЕЧАРСКЕ

ДОБОШАР

Мастан стари шешир, штуцовани брчић,
За мештане лење стигле нове вести:
Сутра ћемо шором сви за софру сести,
Нашу Ружу жени школовани Грчић.

Сватови ће бити с три хармоникаша
Из Чуруга, Каћа и славног Надаља,
Из Дероња стиже девет тамбураша,
Мед гостима биће и војних медаља.

Будисава, Ковиљ, Лок и Госпођинци,
Ђурђево и Жабал, Тител, Гардиновци,
Вилово, Мошорин, та̑ цела Шајкашка

На свадбу ће доћи, јер цура је нашка,
Где дудови расту, најлепша у крају,
То би сви за сутра морали да знају!

ВЕРТЕП

Бадње вече тиња у шајкашкој рâвни,
Вертепаши крећу по зимску сланину,
Идење с веријејом вуче у давнину,
Сима, Тоша, Ђука, Пера – ту су главни,

У рукама њиним црквица-макета:
Валтазар и Гашпар, Мелхиор и Ирод,
Цареви то јесу источнога света...
Капе од картона одува им вихор.

Уз њих два пастира, такозване *џубе*
Неки у Шајкашој зову их и *флинџе*,
Носе маске, крзна, сврнуте кожуве,

Браду од кудеље, запаљене душе...
Са пастирским штапом започеше финте,
Око пâса – звона, туку клепетуше!

КОРИЊАШИ

Поворка у шору, Бадњи мраз већ чата:
Ја сам мала Јаша, идем са салаша,
Коринђашка маска свуд отвара врата:
Ја сам из Шајкаша, јашем на чилаша!

На дар шљиве суве, јабуке и новчић:
Ја сам мали Петар, трчим као ветар,
Неко испред куће оставио сточић:
Ја сам мала Јела, ујела ме кера.

Бадње вече сија, колач као жртва:
Ја сам мали Мита, долазим из рита,
Да живина буде жива, никад мртва:

Коринђају деца, а маска им жива:
Ја сам мала Ива, трчим преко њива.
Ја сам мали Јоца, убола ме овца!

БАДЊИ ДАН

Све су куће чисте, стижу Божји дани,
У нарамку – дрва, хлеб од прве сетве,
Столице и стоци износе се вани,
Машице за ватру, лопате и метле.

Бадњег дана увек склањају се ствари,
Све игле и ножи, шиљати предмети
Са којима Божић може да се квари,
Све оштро из куће мора да излети.

Јер по веровању *очи би се гребле*
Мртвима из рода, зато све се склања
Што оштрицом може да одагна претке.

На улици ватра, окупљене душе,
У пламену топи храстова се грана,
Пуцање с карбидом у даљини чу се.

МАШЋЕЊЕ ЈАЈА

На Велики петак фарбају се јаја:
Све дугине боје за Васкршњу цваст,
Али треба знати да *фарба* ил` *боја*
Нису српске речи, већ наша је – *масӣ*.

Минула кроз време пансловенска речца,
Прогута је турска и германска потом,
У мастилу века неста светлог претка,
Понекад због речи плати се животом.

Нек` се масе јаја за Васкршње дане
У куповној боји названој *варзило*,
Али одувек се за Васкрс пазило

Да машћење буде, о, жути шафране,
И у кори шљиве, дуду, детелини,
Коприви, млечики и – у луковини.

МАТЕРИЦЕ И ОЧЕВИ

*Добро вече, газдарице,
Чесїиїам їи Маїерице...*

Две недеље испред Божића у сјају,
Деца с узицама (од тога не прежу)
Свим мајкама ноге у сумраку вежу,
Оне за слободу поклоне им дају.

А недељу дана пре Божића светог
С очевима деца понове баш све то,
Воће, слаткиш, новци, дарова на претек,
Кошава Шајкашем чаролије мете.

Зимски дани греју обичаје многе,
Све се мења, расте, и пахуље крупне,
Поледица ломи у приглавку ноге.

И ја ћу на прозор некеме да лупнем:
Ако ли је колач, ту ћу да сачекам,
А ако ли жарач, онда одмах бегам!

ПОЛИВАЊЕ ДЕВОЈАКА

*Усїај, цуро, їа сукњу навлачи,
Ево їеби иду їоливачи...*

Веровање каже: Младић би пред зору
Водио девојку под липу у даљу
И са Божјих грана на њу трес`о росу
Да целе године поживи у здрављу.

Други дан Васкрса, од куће до куће,
Гледах из прикрајка лепо обучене
Момке – поливају и цуре и жене,
А оне им дају колачиће вруће.

Колаче са рупом кроза село даље
На штапу младићи фијакером носе,
На прозору једна пољупце им шаље

Са флашом у руци бреноване косе.
Поливања тако поштеђена биће,
А братија с прага попиће све пиће.

ШАЈКАШКИ КРАЈИШНИЦИ

ЈЕКТИКА

Из Крајине сиње пристигли јунаци
Кочићевског бунта и набреклих плућа,
Каква ли их судба у равницу баци
Да им туђом оста насељена кућа.

Панонска кошава напирила главе,
У катастар стали бескрајни атари,
Јектика се заче из песка, из траве,
И полако влагом поче да крвари.

И младо и старо од сушице вене,
Окруни се пола сиротога света,
Побацише многе пред порођај жене,

Осташе најјачи, они од камена,
Чије око сева, и пени се вена,
Песма где се гнезди, вечита и клета.

ШАЈКАШКИ КРАЈИШНИК

Крајишник је знаком исто што и шајкаш,
Обе речи у нас граничари јесу,
Зато немој да их разликама баркаш,
Крајишник и шајкаш једну судбу тресу.

Голема су царства сврх њихове кичме
Ницала кроз време и растакала се,
О њима би могле да се преду приче
Све до и потопа, а и дубље, зна се.

Било да су Турци или, елем, Угри,
Увек закон био: Де по њима удри!
У тампон-зонама распети на троје

Чували су куће и сновиље своје.
Шајкашка Крајина на Дунаву светли,
И да хоће ником неће да се свети.

ПЕТАР КОСТИЋ

Ковиљски је шанац у слободи био,
Јер капетан Костић, отац Мазе Лазе,
Никад за живота није дозволио
Да с Дунава туђе чизме шанцем газе.

Четрдесет осме деветн`естог века,
Његови шајкаши на Дунаву знали
Кад се барут чува, а када се пали,
Петар Костић за све имао је лека.

И јунаком оста, јер не даде приступ,
Не даде сокаке, утрине и лџе.
Сачува салаше, за бој не би приглуп,

На шајкама беше један топ му увек.
Да не оста Ковиљ, јест` тако ми сузе,
Данас не би било ни Лакана Лазе.

СЕМЕ

Гле, трачак у добу, успомене стоје,
Над Дунавом птице ка мосту се роје.
Човек (ао, мајко), силази у време,
У глави му наслов – лирикино семе!

Ено га и Ковиљ: поета и сенка,
Ни хаљину нема Лаканова Ленка.
У даљини Босна и чудо из рата,
И дете са раном: Где ли је мој тата?

А звезде посвуда, и Ерос се шуња:
Ту мачак и мачка с позом покрај жбуња.
О, немој ме, слико, ти за језик вући,

Јер мораћу опет у срце ти ући.
Живот ли је вечно прекратак, зар, ипак,
хоће – и без мене, ал` ево му шипак!

ШВАПСКЕ КУЋЕ

У кућама иним високих стропова
Гласи звоне као у гори дозиви,
Ноћу се прикраде и рука лопова
Да нешто украде и тако преживи.

На тавану ташна и дечја играчка,
Туђе ствари старе у тишини снова,
Испод греде преде златоока мачка,
У мрклини хукне видовита сова.

И као у песми (Јањушевић) Гојка,
Клупко се кравата сплело у прашини!
О, са чијег врата скинула их *шројка*

У црном мантилу онога режима?
Судбину су увек мерили аршини
Утопије вражје што свој ропац има.

СА ГРАНИЦЕ

Педесет и шесте у Мађарској – буна,
Дечак у Шајкашу две године има,
Ништа о том не зна, мирно тек`о Дунав,
Тек сада у песми надолази плима.

Сећам се, у ноћи – звуци у даљини,
Брујање без краја, као свод да гуди,
Да, то камиони и тенкови били,
А у њима, слутим, неки млади људи.

Титова се војска гомилала горе,
Ка северној, тамо, државној граници.
Још дечаку звуци у опни роморе,

А старији беху у тмулој паници.
И све мину к`о да није га ни било,
У сонет се овај тек делићем слило.

ШЕШИРСКА

У славној Шајкашкој Крајишника има,
Шљивовица греје с распеване усне,
Певанија руји – све у слаповима,
У срцима земним множи се и гусне.

Нема раја, чујем, без свог завичаја,
Дудовим сокаком рони даворија,
С бећарцем се крсти ојкан из мог краја,
Ораницом црном двостих нови клија.

Сватови се грозде, трепетљика цепти,
Вилово и Чуруг у празничној цвасти,
Коло кâсом титра, кума куму лети,

Бели свât из плòске љутом муњом части.
И Пелагић цупка, а с њим и Руварац,
У ојкачу сплетен шеширски бећарац.

ЦРКВЕНЕ КЊИГЕ

Сестра Нада и ја педесет и осме
Крштени у цркви Светог Димитрија
На Никољдан када снег Шајкашем поспе
Трагове славара до првих комшија.

Свештеник Добрички, познати Радица,
У црквене књиге датуме уписа,
Кума на крштењу – Калаба Драгица,
Сва имена светле рубом рукописа.

Ево ме у цркви после пола века!
Давно пре у порти убили човека
На заветну славу Светог Димитрија

Па су од тад Свети Јоаким и Ана
Дан када се народ око цркве свија.
О, земаљски свете, пун греха и рана!

ДИМИТРИЈЕ АВРАМОВИЋ

Рођен у Шајкашу пре двеста година,
Таленат од Бога – у најмлађој доби,
У Бечу учио курс код Амелинга,
Писао и књиге о Пресветој Гори.

У црквама српским његов иконостас:
Београд, Топола, Футог... Манастири:
Врдник, Раваница... Шајкашки горостас
Уради портрете Вуку, Сарајлији...

Гле, *Ајоџеоза* ту је и Мушицког!
Али му се младом не оствари жеља
Да у родном месту, а после толиког,

Ослика и цркву Светог Димитрија,
Нит` се ико сети да улица једна
Понесе то име што Шајкашем клија.

ОДЛАЗАК

ИЗБЕГЛИЦЕ

*Не знају куће где одоше људи,
Нити позна јућро оне које буди.
(Бранко Миљковић)*

Бачени равници на бурну брежину,
Песму с кућног прага платили животом,
Долазак овамо имао тежину:
Све друкчије било и остало потом.

Ово мало века што им кости хлади
Причини се каткад врелином за навек,
Човек из рукава задњи адут вади:
Завичај је овде иако је далек!

О, ноћи и дани у шајкашкој збиљи,
Од набоја кућо у мирису блата,
Месечино горка, снове уозбиљи

Да ме не понесу к теби црна јата.
Смртна жељо моја, врати ме до прага
Где се на увиру расцветава снага!

ПРОДАЈА КУЋЕ

Опет прахну оцу да се што пре сели
И кућу да прода у Шајкашу, ето,
Да мирује – неће, не држи га место,
Док мати тугује, ћаћа се весели.

Железничар купи ушушкану кућу,
Паковање наста, повратак у Приједор,
Комшија је многи ту попио *врућу*,
Понеки је оцу упутио прекор:

Зашто, бре, селидба, тек кућу сазида?
На то отац – бдлан – ни да се осврне.
Мајка узне камен крај врата из зида

Да болом у Босни за кућом не трне.
На све отац само испод брка плопну,
Комшиница деци даде једну крофну.

ВОЗНЕ КАРТЕ

Из Шајкаша натраг, правац земља Босна,
Вагони кроз таму, и душа клопара,
Пијан се кондуктер наслања на врата,
Тражи возне карте да избуши одмах.

Претражује отац унутар капута,
Руком ће у леви, другом – у цеп десни:
Никако да нађе, образи му бесни.
Где ли су исправе? И мати је љута.

Деци нешто горко у грлу застало,
Униформу гледе страшног кондуктера,
Отац знојав тражи (сачекај још мало!),

Ал` карата нема, па нема и нема.
То трајало дуго, кондуктер се бреца,
Отац нађе карте – згледаше се деца.

ПУТОВАЊЕ

У возу за Босну – препуног купеа:
Торбе, кофер, кесе, картонске кутије,
Ту и флаша брље киселог букеа,
Дудовачу отац оставио није.

Под Козаром пити шљивовицу врућу
Кад коло излуди, певанија груне...
Због тога је отац и продао кућу,
Увек тако било – како њему дуне.

У возу кроз ноћцу дрмусају стакла,
Мајка шири храну, светли бундеваре,
Нечија под ногом цигарета пакла.

У другом купеу љуља *дугмеџара*;
То неко у војску испраћао сина,
На шинама оста сиња Војводина.

ПОВРАТАК

Тек је јутро зору оставило иза...
Стиг`о воз у Приједор из Новог Сада,
Кренусмо крај парка, ту видех изблиза:
Чучи дете, мушко, глава коврџава.

Леђима окренут на пешчаној стази,
Дечак мени познат к`о да црта нешто,
Моји испред вичу: Не застај, полази!
У спором кораку полугласно рекох:

Момо, ја сам Него, чујеш ли ме, Моми!
Дете се не маче, настави да чучи.
У томе тренутку суво грло добих,

Јер то не би пајташ с ким *кликере* учих.
И, увидех да сам негде допутов`о
И да ме даљина окитила болом!

ЗАВРШНА

ТАЧКА

*На месџу где беше у Шајкашу кућа,
Никла чудом џућа. Избе глички џалас
Из Санско га Мосџа, из раџног беспућа,
Ту нађе адресу, пусџи корен за спас.*

*Несџаде каџија од фржавог храсџа:
Расклимана брава, искривљене даске,
У беџу од смрџи нови праџ џу насџа,
И на уџлу клинци већ иџрају баскеџ.*

*О, збрисани џрази недељних ручкова,
Оџевани часи џодизања дома,
Мириси из баџије веселих џучкова,*

*На овоме свеџу све иде до лома.
Ако је све – било, можда ће и – биџи,
Оџеџ ће ми џесму џесма населџи.*

СЕЋАЊА ПРЕ ВРЕМЕНА

Ево, почео сам да се присећам најранијих година свога живота. Мислио сам да томе још није време, или тако некако. Али, догађа се понешто и пре времена. Ова сећања би могла бити важна за иницијални бусен мога бића, за фантазмагоричну основу талента. Обухватиће тек део мог животног пута – Шајкаш! То је место у којем сам живео до своје шесте године. Уосталом, само ће се казати. Рекох већ – пре времена. Догађа се то.

*

Нису ово мемоари, никако. Можда ћу их писати једном. Желим нешто друго. Књига ће се већ отворити на праву страну. Биће у понечем другачија од мојих досадашњих књига. Ова кратка *Сећања пре времена*, као својеврсни привезак сонетима, могу личити на суву фактографију или, пак, на пуки биографски водич кроз неке ране године и дане. Не, тек делићем – то. У сонетима је све! Понеко ће тражити само факте у сећањима или песмама. Зашто да не? Захтев чист као суза. И нека пронађе. Нека за такве читаоце ова књига буде литература за-

снована скоро на голој истини. Али, и то је нека врста фикције, зар не? Јер, припада само мени.

*

Прегршт ових сећања исписивао сам као студент у радничкој бараци код тетке Милене, тик уз насип Дунав-Тиса-Дунав. Барака није имала грејање, а купатило је било у суседној, удаљеној преко двеста метара. Много година касније, из танких свесака са вертикалном црвенкастом линијом, прекуцао сам нека сећања. Овде се налази мањи део. Ни толико. Тек да росом новог централног круга умијем ову књигу.

*

Елем, средином прошлог века (како то моћно звучи), рођен сам у Панчеву, што се у свим мојим досадашњим књигама, у белешци, види. Но, годину дана пре рођајног плача, родитељи су пристигли у Војводину из Босанске Крајине. Не у оној великој колонизацији, већ приватно, из личних разлога и побуда. Отац Драшко је у Пејићима код Приједора украо шеснаестогодишњу

девојку Стоју Микић, у њеном дворишту док су јој тога петка, пијачног дана, родитељи били у Санском Мосту. Мој будући отац, седам година старији, одлучан у намери да се на тај начин ожени, вребао је са колегом помагачем Лазаром Ђурчићем праву прилику и – искористио. У многочланој породици Грујичића (тринаест душа) у Томашици, такав гест био је оптерећење за кухњи праг. Још једно чељаде на омаленом огњишту?! Видевши да им ту више није место, отац и мајка су, са две кашике, кренули у свет.

*

На једном пољопривредном добру код Панчева, где су нашли прве послове, становали смо у некој просторији тик уз велику шталу. Мајка је заплакала шефу предузећа да у собичак, где детенце спава, улазе непријатни и јаки шталски мириси, и да јој је синчић жут у лицу. Шеф се смиловао и дао им пристојнији станчић у другом делу насеља. Као тромесечно сисанче, мајка ме је у наручју износила на насип кроз панчевачке ритове. Под куполом панонског неба,

дете јој је давало снагу. Велика радост у срцу, али и бол за завичајем, истовремено осећање среће и туге, нови инстинкт мајчинске љубави и тмула потиштеност за родним крајем – распони душе која се цепала на *џри џоловине*. Уследила је још једна у низу од неколико изненадних и кратких селидаба.

*

Покушавам да се сетим првотних, најдубљих догађаја, оних у магми заорава, далеких слика и ситница што допиру до самог чина спознаје света. Трудим се да се присетим првог дана, иницијалног трена када сам постао свестан да постојим. Попут какве копрене, сећања крећу из Шајкаша. Био је то неки пад са столице без наслона. Наглавце спетљан, упао сам у некакво тешко кобељање, у немогућност да се извучем из ногу с преградама столице која се преврнула на седиште. Никако да се одвојим од тог уклетог предмета и проходам. А све у некаквом сумраку, без игде икога. Као да сам посматрао самога себе у немоћи. Хоћу да помогнем, а не могу.

*

Ако су пад са столице и мучно гобелјање прво чега се сећам, онда је друго, сасвим сигурно, ово. Моји су привођили крају градњу куће у Шајкашу, око које је било много дасака, црепова, алата и којечега. Чуло се куцање чекића о даске и греде, тесање брадви и секирица, мајстори звиждуцкали и довикивали се, а отац с понекима и певушио. Ракијица мирисала у лепим воњевима талашике и свеже пиљевине. Мотајући се около, спотакао сам се и челом пао на даску са ексером. Набио сам главу на шиљак и притрчао мајци с прикованом даском. Бела од страха, ишчупала ми је ексер из главе. Не знам да ли ме је водила лекару. Данас ми на челу не стоји траг од тог непојамног догађаја. Покушавам да га пронађем, све пипкајући чело пред огледалом, али су га заташкали и однели други догађаји.

*

У Шајкашу је било много дудова, црних и белих. Један криви, под веома стрмим углом стабла, стајао је у близини капије мога

деде, мајчиног оца Драгана који је с породицом, за ћерком Стојом, доселио у Војводину. Називао ју је својим златом. Купио је за релативно мале паре једну швапску кућу од неког нашег земљака што је коју годину раније био уселио. На криви дуд пео сам се и зими – па ако паднем, треснућу у снег! Лети, умрљан дуковима, у рају необичног мириса и укуса, лицкајући прсте, проводио сам најмлађе дане на земљи. Могло се одозго доста тога видети у равници, и даљини.

*

Катица и Илонка, две сестре, ту негде мојих година, становале су уз нашу кућу. Потајно сам симпатисао млађу. У њиховој кући било је увек чисто. Мајка им Розика волела је моју. Дружиле су се и поштовале, видело се да их нешто готово па сестринско веже. Розикин муж Марцика – алкохоличар. Одатле је дувала незгода. Но, једном је дошао један од два Розикина брата да ме фотографише. Не сећам се његовог имена. Кад је покушао да ме услика, лепо обученог у кратке панталоне, заплакао сам као киша.

Притрчала је мајка, насмејана, и дала ми три цвета у десну руку. Ја сам и даље сузио. Остала је фотографија са таквим мојим лицем.

*

Трогодишњак, добро обучен зими, играм се великом црвеном лоптом у дворишту. Ујак Здравко и један његов друг, такође, играју, али са надуваним свињским мехуром, шутирају га као фудбалску лопту. Све чине да ме одобровоље, да им у замену за мехур дам лопту. Ако на тренутак и успеју да ме преваре, ја се брзо покајем и заплачем. Уплашим се мехура у својим рукама: некако ми ружан, везаног *йуџика*, чудног мириса. Они знају да на мој плач из куће излеће мајка Стоја. Звала ме је Неџо. Касније ће то прећи у – Неђо.

*

У Шајкашу био грбавац. Једном је искочио однекуд, раскречен, ни насмејан ни уплакан. Као катапултом стругнуо сам у бег, задихан и пун неописивог страха. Розика је чула моје запомагање и излетела на улицу.

Чинило ми се да грбавац није само човек, већ неко чудно биће силније од људи. Тек недавно, чуо сам да је тај грбавац наводно био ученик сликара Уроша Предића.

*

Једне јесени причало се да иза великог зида према башти живи неко велико зверле. Замишљао сам како шушка у кукурузишту. Никад чуо. Неко је од деце наводно и видео. Поверовао сам па сам и сâм почео да шапућем да сам и ја видео. Можда и сањао. Као да сам имао сусрет с том немани. А не знам ни како изгледа. Знао сам само да се цело биће наћуливало да разговети причу о присуству непознате звери.

*

У мојој шестој години, отац је одлучио да продамо кућу у Шајкашу. Није више могао без завичаја, планинске климе и ојкаче, народних зборова и крајишког говора, храшћа и ваздуха, воде и брдске јагњетине. Прави монтањар, рекли би неки. При одла-

ску у Приједор, комшије су нас испратиле дајући, нама деци, метални ситниш. Баба Стриница из комшилука, која је правила најбоље крофне, сестри је дала жути, а мени бели новчић. Иако је мој био на поглед већи, знао сам да њен мањи више вреди. Све сам чинио да добијем тај жути новчић, али никако да проговорим, да затражим да заменимо. Ухватио ме неки чудан стид, готово срам што уопште имам такву жељу. Кад смо кренули ка железничкој станици, заборавио сам на новчић. Поготово у возу где је живот већ почео да се мења.

*

Стигавши у Приједор, изнајмили смо у Гомјеници једну малу кућу. Одатле смо градили своју, нешто ближе Приједору. Наш станодавац Лазо Ступар, доносио је црвенкасте књиге жутих листова, не старих, већ с руба офарбаних. Сећам се, помињао је звезде поводом неког писца. Биле су то, у ствари, књиге из чувене едиције *Реч и мисао*. Касније ће ми се посрећити да ће преко пута наше куће бити веома образована по-

родица Кнежевић, где сам проналазио и добијао на читање књиге, али и лист *Политика*, недељник *Илустрована Политика* и друге публикације, уредно сложене по годиштима. Али, о томе – неком другом приликом.

*

Родитељи су често помињали Шајкаш, али живот нас је дефинитивно повукао у Поткозарје. Није прошла ни година дана, деда Драган с породицом, такође, вратио се из Шајкаша у завичај. Убрзо су то учинили и Митровићи и Дамјановићи. Гомјеница је предграђе Приједора, носи име по речици чији су извори на Кочићевом Змијању, кривуда педесетак километара и улива се у Сану.

*

У Шајкашу, морам и то рећи, нисам био годинама, откако смо се вратили у Босанску Крајину. Ни док сам студирао у Новом Саду. Не знам како се то догодило. Једном сам случајно сусрео Розику код велике поште у центру Новог Сада. Била је са једним

мојим земљаком који ме препознао. Питала је за мајку сва озарена – и зашто не долазим у Шајкаш? Рекао сам јој да су моји стално причали о кући у Шајкашу. Розика се прisetила да су једне године дошли из Приједора да виде кућу. Да, нас децу у Приједору неколико дана чувала је бака Тодора. Задесиле су се баш велике поплаве, изиле Сана и речица Гомјеница. Неко нам преко ноћи отровао кокоши. Кад су се вратили, родитељи су данима причали о Шајкашу. Много година касније, у време несрећног грађанског рата, мајка је изненада, ненајављена, допутовала из Приједора. Јавила се из Шајкаша. Био сам зачуђен, обично бисмо се унапред саветовали о свему. Зажелела је да види нашу кућу у Шајкашу, у Змај Јовиној 5, и хтела да приреди изненађење и себи, и мени. Узео сам такси и скокнуо у Шајкаш. Мајка је стајала пред нашом кућом. Није могла да уђе, нови јој власници нису дали, сматрали су, ваљда, да је избеглица и да ће им засести на сред прага, шта ли? Фотографисали смо се испред куће и отишли у Нови Сад.

*

На Цвети, 20. априла, коју недељу пре изласка ове књиге из штампе, отишао сам у Шајкаш, први пут с намером да обиђем место. У раним поподневним сатима отишао сам директно до цркве Светог великомученика Димитрија. Чула су се звона, а није било света. Млади свештеник Горан Тепић, родом са Змијања, рече да је у цркви само он да би звонима огласио, управо у току, сахрану једне жене, избеглице из Бенковца. У том се са гробља појавио парох Милорад Мировић, такође млад свештеник, родом са Романије. Љубазно ме је примио у свој нови дом, са супругом и двоје анђеоске деце, почастио пићем и у црквеним књигама пронашао да смо сестра и ја крштени у Шајкашу на Никољдан 1958. године, на нашу породичну славу... Отишао сам до негдање куће и изненадио се – пре годину дана срушена, а на њеном месту никла нова, власништво избегличке породице Кондић из Санског Моста. Сусрео сам и двојицу мештана. Испоставило се да је један од њих Перица – као дечаци играли смо кликере испод

дудова којих више нема. Навратио сам до Розике, и даље маркантне, старије жене црних осмехнутих очију и звонког разговора. Одмах је питала за мајку коју сам истог трена назвао мобилним телефоном, и њих две су попричале. Розика ме подсетила на догађај кад сам се уплашио грбавца са штапом... Затим сам отишао на Коћ, аркадијско место у Шајкашу, таласасти простор са нешто мало стајаће воде где се склањају од умора и врућине, и људи и домаће животиње. Деца су се надгорњавала са крeketом жаба. На ободу Коћа, на лакој узвишици, пасло је десетак шарених говеда, тек једна гуска била на обали, а иза трске се указао и црни пас. На баиру с леве стране нема ветрењаче, уздигао се чудан замак са неколико торњева, дело шајкашког поете и глумца Гојка Тодоровића... При повратку, изненада сам се сетио да је Цветна недеља дан када се родио и – погинуо мој отац. Узгред сам, у нашој бившој улици, набрао велики букет мирисног шајкашког јоргована и однео мајци у Нови Сад. Погодила ју је вест да наше куће у Шајкашу више нема.

APPENDIX

У једној вечерњој шетњи дунавским кејом, озарила ме идеја да напишем сонете везане за најраније детињство. Тако ће голи факти бити надвладани, наћи ће се у аури песничке уметности. У поезији је најважнији доживљај, без њега нема ничега, ни језика, чак. Одатле иде све. А поезија је најмоћнија духовна дисциплина којом се постиже златни сјај језика. Не да му да нестане, оживљава га и богати, шири његове кругове у бескрај. Поезија ствара нове речи, тако се језички крвоток чисти и оздрављује.

Није занемариво ни која песничка форма узима језик *под своје*. Није лоше да песник о томе каже коју реч, управо насупрот леденим саветима да аутор не би требало да говори о свом делу. Којешта! Сећам се књиге Весне Парун *Шести сонетних вијенаца*. Сама је написала поговор рекавши да је не интересују туђа тумачења. Било је то блиставо штиво о настанку шест венаца. И, све време је говорила о Хвару, месту свога детињства.

Песме су овде, свака понаособ, рекле своје. Гдегде су сонети веома повезани, нарочито у циклусима. И да истакнем, а што

ће сваки опуштенији читалац приметити, у збирци, песме творе једну *велику ѝричу*. То не значи да песме понаособ нису каткад потпуно надишле и сâм тематски оквир књиге и одлетеле у неочекивано, у нов простор и живот.

У свакој песми сам тежио ка универзалном, уз стално настојање да остварим максимум уметничке евилибристике. А да, при том, локално и лично остану епицентар певаније. И да све буде казано веома једноставно, понекад, чак толико да читалац помисли да би и сам могао написати такав сонет.

То што ће се понеке реченице из *Сећања ѝре времена* тематски подударити са извесним стиховима у сонетима, није најпресудније за коначан доживљај и суд. Неће их бити много. Истина, то може да припомогне у доживљају целине, у нијансирању спектра *велике ѝриче*. Управо је та разлика драгоцена, тај јаз између једног и другог вида казивања, нека врста жанровског раскорака у мноштву могућих упоређивања, асоцијација и интерпретација. Јер, није ми била намера да у кратком прозном делу пратим

збивања у сонетима, и обрнуто. Напротив. Нисам се уопште трудио да изводим такву *акцију*, било би то сувише буквално.

Сећања ѝре времена су, да поновим, настала много година пре сонета и тек су магличасти предложак неухватљивом и независном размножавању песама. Кад се све узме у обзир, желео сам да ова књига изгледа управо тако – другачије, да тиме њена композиција буде интересантнија, да не кажем, интригантнија, да чувени *хоризонѝ очекивања* буде неизвеснији и, за читалачку рецепцију, креативнији, понекад и са потпуно опречним, јанусовским погледима и решењима.

Сонет ми се учинио ефектном формом за насељавање раним сећањима. Управо сам сонетима хтео да наградим фантазмагоричну омаглицу најранијег детињства. Има нешто, заиста, царско у том песничком облику, нешто крунско и елитно, вечито и лековито. Као што Земља миленијумима кружи око Сунца по тачно утврђеним законитостима, тако и сонет има своја неприкосновена и проверена правила и законе.

Сонет на конкретан начин преузима и *зида* тему што се пре тога мрестила у разливеним сећањима. Амебичном арсеналу сећања увек прети опасност да измакне, да нетрагом нестану, као у сну. Нешто их је, дакле, морало *усисати* и организовати у озбиљан и коначан литерарни облик – да тако заживе.

Да, сонет је сериозна и отворена песничка форма, никако импровизаторска и затворена, напротив. Он је увек приправан за талентом импрегниран језик у слободи стварања, срећна околност за песнички свет, за стање које називамо *lucida intervalla*. Као што пехар никад није наливен истим вином, и никад дословно у истој прилици, и као што око пуног кондира увек играју нове слике и звукови, нови људи и догађаји, тако и садржаји, увек свежи и изненадни, насељавају привидно исту песничку форму. Управо у прожимању са увек новим садржајима, сонетна форма се прилагођава и отвара, оживљава и умножава свој креативни потенцијал.

Сонет омогућава да садржај добије и нову музику, ону коју тај облик недри у својој

структури. Као што матерња мелодија већ постоји у речима и недељива је од њихових значења, тако и сонет додаје своју специфичну ауру звука управо лексици која се затекла у њему. Светлост подупрта звуком! То су две чулне силе што се у песми проналазе и грле, праве синестезијску лепоту.

Рима је звонколики цвет сонета. Без риме, сонет је немогућ. Управо је сонет сав једна усложена грађевина риме. То је песничка форма, дакле, која звони у ситном звуку (*sonetto*), не може да се оствари уколико не звучи (*sonare*). А спрам *йправе* риме, поред осталог, постоји и тзв. *нейправа*, то јест *асонанца*, која омогућава даља истраживања на плану семантичких домета и померања смисла. Асонанца се може сматрати обликом квалитета у постизању значењске комплементарности римованих целина и речи.

Одлучио сам се, спонтано, за стих дванаестерац, такозвани *александринац*. Рима – укрштена, по моделу такозваног *Шекспировог сонетца*, са повременим излетом у обгрљену риму у катренима, или, каткад, чак и у парну. Терцети су простор где рима може да шета, да схема римаријума изневе-

рава очекивани канон, што сонету даје посебну драж, омогућава својеврсно подешавање семантичких токова песме.

Нисам желео сонетима у збирци да мењам метар стиха, а могао сам, као и у досадашњим својим књигама. Јер, писао сам и у јампском једанаестерцу, мени тако драгом метру. Само на једном месту у овој књизи (*Маићење јаја*) римовао сам тек два једанаестерца, у лепој креативној нужди, јер се због неминовне једносложне (*мушке*) риме једино тако могло остварити потпуно семантичко решење.

Могао сам у књигу увести и симетрични десетерац или, пак, асиметрични, такозвани *ејски*. Могао је да буде и краћи метар, деветерац, осмерац или седмерац. Писао сам и у шестерцу, и петерцу, раније. Дванаестерац је овде, у ствари, сачињен из два шестерца. Нисам се одлучио, на пример, ни за шеснаестерац у којем сам доста сонета, терцина, катрена и дистиха написао. И не само то, могао је бити и ма који други.

У оваквој недоумици, можда бих се пре одлучио за дужи метар, него за краћи. Али, случило се управо овако – *александринац!*

Дванаестерац ми је, дакле, легао као средокраћа, идеалан простор за исказивање фантазмагоричног блага што је деценијама певало у моме бићу. *Александринац* је стих оптималног опсега: може, за зрно више (или мање), у њему да стане (или преостане) неслућена реч. Све остало, наравно, зависи од песника и – песама.

Напомена

Желео сам да корице ове књиге буду илустроване једним уметничким делом Милана Кечића (1910-1998). Одлучио сам се за слику *Шајкашки мотив са долмом*, коју је велики уметник урадио 1956. године. Дакле, слика је настала у време кад сам имао две године и живео у Шајкашу. То није безначајно за иницијацијски блесак и спој уметности и живота.

Из великог арсенала слика, уз допуштење госпође Оливере Кечић, бирао сам најприкладније, и у најужем избору нашли су се радови: *После кише*, *Цвеће на Шору*, *Жутио небо*, *Аркадијски преео*, *Повраћак*, *Шор у Крчедину*, и – *Шајкашки мотив са долмом*. Свака од ових слика могла се наћи на корицама. Пресудио је назив, односно, придев *шајкашки*, директно везан за наслов моје књиге и цео тематски миље. То је придев који осветљава и славну географску област – Шајкашка. А, то је тек посебна прича која је у књизи нашла своју меру. Реч *долма*, у овом случају, значи насип, мада има и друга значења.

Милан Кечић је и на овој слици показао осебујан таленат за артикулацију чаролије спектра светлости у супстанци боје, што ће му касније постати стваралачком одликом. Он је и сам говорио да припада оним сликарима који

инсистирају на *утиску озрачености њихове светлости којом нас Сунце, њај свеколики извор живоја, засија*. Милан Кечић је држао и до значајности у којој је проналазио концентричне кругове универзалног.

Слика *Шајкашки мотив са долмом* зрачи великом емоцијом, осећањем истовременог присуства и одсуства нечега мистичног што је дефинисано ковитлацем птица поред зимских крошања у пустом шајкашком пределу. Као да се чује крештање врана, гачаца или чавки пред слетање у голе крошње где ће се наставити ритуал чаврљања, или ће птице, пак, одлетети. Из слике избија нека врста локалног *светског бола*, такозваног *веллшмерца (Weltschmerz)*, изазваног сукобом реалности и сећања.

Тик уз просторије Бранковог кола у Сремским Карловцима, у улици Патријарха Рајачића 14, налази се галерија *Палеја* Милана Кечића, у којој је стална поставка његових радова. Поносан и посвећенј, јасан и одређен у свом концепту уметности и живота, овај сликар је сâм пројектовао и подигао ту лепу грађевину, без ичије материјалне и друге помоћи.

Ево, у чину појаве нове књиге поезије, на креативан начин, оваплоћује се моје вишегодишње познанство са Миланом Кечићем, стваралачки подстицајно за увек нов сусрет са особеним сликарским делом.

БЕЛЕШКА О АУТОРУ

Ненад Грујичић је рођен 12. септембра 1954. године у Панчеву. У честим породичним селидбама, најраније године провео Шајкашу, одакле 1960. године одлази у Гомјеницу и Приједор, простор родитељског завичаја, где похађа основну и средњу школу. На Филозофском факултету у Новом Саду дипломирао је на групи југословенска и општа књижевност.

Био је главни и одговорни уредник студентског књижевног листа *То јесћ* (1978-1980) и уредник поезије у *Гласу омладине* (1980-1981). Предавао је књижевност у Војној гимназији у Београду 1982. године. Био председник *Друштва књижевника Војводине* (1993-1997) и један од оснивача, а потом и председник савета *Међународног салона књиџа и Дана Лазе Косићиха* у Новом Саду (2000-2004). Живи у Новом Саду и ради као директор установе *Бранково коло* у Сремским Карловцима. Пише поезију, прозу, есеје, критике и полемике.

Објавио је песничке књиге: *Мајтерњи језик*, Књижевна омладина Србије, Београд, 1978; *Линије на длану*, Просвета, Београд, 1980; *Врвеж*, Матица српска, 1985; *Царска намиџуша*, Бигз, Београд, 1990; *Јадац*, Српска књижевна задруга, Београд, 1993; *Пусиша срећа*, Просвета, Београд, 1994, 1995, 1996; *Мајтерњи језик и њесме њри*

руци, Књижевна омладина Србије, Београд, 1995; *Лоџ*, Време књиге, Београд, 1995; *Цвасић*, Просвета, Београд, 1996, 1997; *Сновиље*, Глас српски, Бања Лука, 1998; *Жива душа*, Просвета, Београд, 1999. Објавио изборе поезије: *Чистицац*, Просвета, Београд, 1997; *И оџац и маџи*, Матица српска, Нови Сад, 2002; *Млеч*, Глас српски, Бања Лука, 2004. и *Светлост и звуци*, Српска књижевна задруга, Београд, 2005.

Објавио је књиге есеја, критика, полемика и приповедака: *Прокрусиџова џосиџеља*, Стражилово, Нови Сад, 1988; *Плес у неџвама*, Просвета, Београд, 1998; *Полемике и одуџици*, Ослобођење, Српско Сарајево, 2004; монографију *Бранко*, Књижевна заједница Новог Сада и Завод за уџбеника и наставна средства, Београд, 1984, 1985, 1990. и 1992; *Приче из поџаје*, Прометеј, Нови Сад, 2007. Затим, алманах стихова *Аух, шџиџо живоџи уџима сиџриџе*, Стражилово, Нови Сад, 1990; ст

удију и антологију *Ојкача*, Књижевна заједница Новог Сада, Задужбина Петар Кочић, Бања Лука – Београд, 2002, Музеј Козаре, Приједор, 1988, 1992, 1996, 2003, 2004.

Аутор је документарно-уметничких емисија: *Ојкача – вјековна џјесма Поџкозарја*, ТВ Нови Сад, 1990, *Ојкача – љуџиа милоџиџа крајџиџика*, РТРС, 2003, *Ојкача – и оџац и маџи*, РТРС, 2003. и *Ојкача – џирска џозлаџиа крајџиџика*

шке душе, ТВ Нови Сад. Емисија *Од бећарца до ојкаче* освојила је прво место на смотри југословенских радија 1990. године у Охриду. Звучни примери овог изворног певања архивирани су у Радио Новом Саду. Написао, а потом је емитована драма *Чийај Тракла* на Радио Новом Саду, 1983. Аутор је уметничко-документарне емисије *Трагом Бранка Радичевића*, ТВ Нови Сад, 1986. У серијалу *Песничке ведрине* ТВ Београд, 1998, урађена је емисија *Тајни дах* посвећена његовом песништву. У оквиру серијала *Реч и дело* ТВ Нови Сад, једна емисија посвећена је његовом песништву.

Песме су му превођене на руски, енглески, француски, немачки, италијански, пољски, шведски, мађарски, македонски, словачки, јерменски, шпански, румунски, украјински, грузијски, русински и словеначки језик.

Награде:

Бранкова награда Мајнице српске, Милан Ракић, Вукова награда, Скендер Куленовић, Печачи вароши сремскокарловачке, Лазар Вучковић, Сипражилово, Кондир Косовке девојке, Кочићево ћеро, Грб Сремских Карловаца, Шушњар, Дневникова награда и Злајна значка Културно-просветне заједнице Србије.

У листу *Политика*, у анкети *То је била њихова година*, проглашен за најуспешнијег младог писца у Југославији 1979. године.

САДРЖАЈ

УВОДНА	
Промена.....	7
ДОЛАЗАК	
Моба	11
У равници	12
Станиште.....	13
У риту	14
Замена.....	15
Запека	16
Ћед.....	17
МИЛОШТЕ	
Незгода	21
Сека.....	22
Бели ситниш.....	23
Милошта.....	24
Бомбон.....	25
Фотографисање.....	26
Нестанак	28
Љубавници	29
Прилика.....	30
ПРИКАЗЕ	
Грбавац.....	33
Врачара.....	34
Месечар.....	35
Винопија.....	36
Циркусант	37

ПУРЊАЦИ	
У дворишту.....	41
Забијачка.....	42
Шурење.....	43
Рапсодија.....	44
Коћ.....	45
Коњско месо.....	46
СВЕЧАРСКЕ	
Добошар.....	49
Вертеп.....	50
Коринђаши.....	51
Бадњи дан.....	52
Машћење јаја.....	53
Материце и очеви.....	54
Поливање девојака.....	55
ШАЈКАШКИ КРАЈИШНИЦИ	
Јектика.....	59
Шајкашки Крајишник.....	60
Петар Костић.....	61
Семе.....	62
Швапске куће.....	63
Са границе.....	64
Шеширска.....	65
Црквене књиге.....	66
Димитрије Аврамовић.....	67
ОДЛАЗАК	
Избеглице.....	71
Продаја куће.....	72
Возне карте.....	73
Путовање.....	74

Повратак.....	75
ЗАВРШНА	
Тачка.....	79
<i>СЕЋАЊА ПРЕ ВРЕМЕНА</i>	81
Appendix.....	97
Напомена.....	106
Белешка о песнику.....	108

Ненад Грујичић
ШАЈКАШКИ СОНЕТИ

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад, Трг Марије Трандафил 11
Тел.: 021 / 6616-018, 451-577
е-mail: prometej@EUnet.yu
www.prometej.co.yu

За издавача
Зоран Колунџија

Рецензент
Иван Негришорац

Коректор
Сњежана Станишић

Дизајнер:
Владо Прокопић

Штампа:
Будућност
Нови Сад, Шумадијска 12

2008.